

Jong-kwartaire fossielen van de Goenoeng Mendong, Oost-Borneo
door
C. Beets
Inleiding

De hieronder besproken fossielen zijn afkomstig uit een grote verzameling bijeengebracht door M. Schmidt, die eigendom is van het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie te Leiden. Het grotendeels neogene materiaal werd reeds in 1907 in Noord-Koetei verzameld, maar kwam pas in 1920 in het bezit van het Leidse Museum, om na de bewerking van de korallen door H. Gerth (1923), daar een welhaast vergeten bestaan te leiden. Sinds enige tijd is de bewerking der omvangrijke molluskencollecties door de schrijver ter hand genomen.

Fig. 1. Ligging van de Goenoeng Mendong op Borneo.

De Goenoeng Mendong (of Mlendong) is een kleine heuvel dicht bij Kampong Kari Orang, die zijn bestaan dankt aan de

tegen erosie beschermende werking van een kalkafzetting met grote Lucina's en Volsella's. De hier te bespreken fossielen zijn afkomstig uit een schelpenhoop, die Schmidt ontdekte op de bosgrond boven deze kalen, toen door die afzetting een boring werd uitgevoerd. Zij zijn geëtiketteerd: „G. Mendong, Spitze”, en Schmidt schrijft in een brief, gedateerd 26 October 1920: „Sie sind wohl als eine Art von Kjökkenmöddinger der Dajakker anzusehen, denn auch das wilde Schwein ist darin vertreten. Vom Menschen fand ich weder Knochenreste noch Werkzeuge darin”.

Systematische lijst der aangetroffen fossielen

A. Mollusca

Gastropoda

1. *Trochus* (*Rochia*) *niloticus* Linné, 1 beschadigd exemplaar.
2. *Trochus* spec., 1 fragment.
3. *Turbo* (*Marmarostoma*) *brunus* (Roeding) (= *ticaonicus* Reeve), 2 beschadigde exemplaren.
4. *Clithon* *brevispina* (Lamarck), 1 nogal gecorrodeerd en iets beschadigd exemplaar.
5. *Neritina* *ziczac* Lamarck, 4 gecorrodeerde exemplaren.
6. *Pterocyclos* *latilabrum* Smith, 1 exemplaar.
7. *Thiara* (*Plotia*) cf. *collistricta* (Reeve), 20 exemplaren, de sculptuur komt niet geheel met die van typische recente exemplaren overeen.
8. *Melanoides* *costellaris* (Lea), 4 beschadigde exemplaren met sporen van corrosie.
9. *Melanoides* (*Stenomelania*) spec. 1, 4 beschadigde exemplaren.
10. *Melanoides* (*Stenomelania*) spec. 2, 7 beschadigde exemplaren.
11. *Melanoides* (*Melanoides*) *crenulata* (Deshayes) forma *tirouri* (Deshayes), 7 beschadigde en gecorrodeerde exemplaren.
12. *Melanoides* (*Melanoides*) *tuberculata* (Müller), 7 bijna onbeschadigde exemplaren.
13. *Telescopium* (*Telescopium*) *telescopium* (Linné), 5 gecorrodeerde en beschadigde exemplaren.
14. *Terebralia* *palustris* (Linné), 1 beschadigd exemplaar.
15. *Terebralia* *sulcata* (Born), 16 beschadigde exemplaren.
16. *Terebralia* spec., 1 exemplaar, cf. *T. caledonica* Jousseaume.
17. *Cerithium* spec., 1 fragment.
18. *Strombus* (*Labiostrombus*) *canarium* Linné, 5 gecorrodeerde exemplaren, waarvan 1 gaaf.
19. *Strombus* (*Canarium*) *plicatus* Lamarck, 14 beschadigde exemplaren.
20. *Pterocera* (*Pterocera*) *lambis* (Linné), 1 fragment.
21. *Murex* (*Chicoreus*) *capucinus* Lamarck, 6 beschadigde exemplaren, waarvan 1 met brandsporen.
22. *Voluta* (*Aulicina*) *vespertilio* Linné, 5 exemplaren, waarvan 1 gaaf.

23. *Conus spec.*, 1 fragment.
 24. *Pythia cumingiana* Petit, 1 gaaf exemplaar.
 25. *Amphidromus (Amphidromus) palaceus* (Mousson), 1 exemplaar.
- Bivalvia
26. *Arca (Arca) antiquata* Linné, 9/2 exemplaren. Na zorgvuldige vergelijking met talrijke fossiele en recente exemplaren van *Arca antiquata* kan ik slechts concluderen dat *Arca kannegieteri* Icke uit het plioceen van Nias (Icke & Martin, 1907, p. 247, pl. 17 fig. 34, 34a) synoniem is met *A. antiquata*.
 27. *Arca (Arca) cornea* Reeve, 15/2 exemplaren.
 28. *Arca (Arca) granosa* Linné, 14/2 exemplaren.
 29. *Spondylus spec.*, 1 fragment.
 30. *Ostrea (Lopha) cucullata* Born, enkele losse kleppen.
 31. *Ostrea spec.*, enkele kleppen.
 32. *Polymesoda (Geloïna) ceylanica* (Lamarck), 1/2 gecorrodeerd exemplaar.
 33. *Polymesoda (Geloïna) sinuosa* (Deshayes), 2/2 gecorrodeerde exemplaren.
 34. *Polymesoda (Geloïna) sumatrensis* (Sowerby), 1/2 exemplaar.
 35. *Batissa keraudreni* (Lesson), een zeventigtal losse kleppen, ten dele beschadigd, vele min of meer gecorrodeerd. Een paar van deze schelpen zijn blijkbaar geroosterd.
 36. *Laevicardium (Trachycardium) subrugosum* (Sowerby), 1/2 exemplaar en 1 fragment. Deze soort wordt wel als variëteit van *L. flavum* (Linné) opgevat, maar het onderzoek van een reeks exemplaren van beide vormen in Nederlandse verzamelingen doet mij aan de juistheid van die opvatting twijfelen.
 37. *Hippopus hippopus* (Linné), 1/2 beschadigd exemplaar.
 38. *Gafrarium (Gafrarium) tumidum* Roeding, 17/2 exemplaren. Ik ben niet overtuigd van de juistheid van de opvatting van Oostingh, die deze soort met *G. pectinatum* (Linné) verenigt.
 39. *Dosinia juvenilis* (Melin), 1/2 wat beschadigd exemplaar.
 40. *Meretrix meretrix* (Linné), 4/2 exemplaren.

B. Vertebrata

Een zwijnstand werd door Jhr W. C. van Heurn (Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden) van de volgende aantekening voorzien: „Tand van *Sus spec.*, kleiner dan de overeenkomstige van *Sus vittatus*, doch iets langer dan die van *Sus celebensis*. Van Borneo is geen ander varken in wilde staat en met zekerheid bekend dan uitsluitend *Sus barbatu*, en het zeer grote individu van *Sus gargantua* Miller”. De mogelijkheid is dus niet uitgesloten dat wij met een geïmporteerd varken te maken hebben.

Conclusies

Het volkomen ontbreken van uitgestorven vormen in deze fauna bewijst dat zij van geologisch standpunt bezien zeer jong is: zij moet in het jongste kwartaair geleefd hebben, al is het niet mogelijk uit te maken of dit nu bijvoorbeeld 100 of 1000 jaren geleden is. Het gemengde karakter van de fauna is een sterk argument voor de zienswijze van Schmidt dat wij hier met een „kjökkenmödding” te maken hebben. Immers de verzameling bestaat uit soorten, die in een zuiver marien milieu leven, zulke die in brakwater thuis horen, en enkele zoetwaterbewoners en land-slakken.

Er zijn geen aanwijzingen dat wij de verzamelde schelpen anders moeten beschouwen dan als etensresten, al is het mogelijk dat exemplaren van enkele soorten bij toeval tussen deze resten geraakt zijn. Zij zijn waarschijnlijk voor zij genuttigd werden gekookt. Hierop wijzen de brandsporen aan twee schelpen van *Batissa keraudreni* en een exemplaar van *Murex capucinus*, en het feit dat bij de bivalven in het algemeen geen beschadigingen werden aangetroffen, die het gevolg zouden kunnen zijn van het forceren van ligament en sluitspieren. Van de schelpen der gastropoden zijn de jongste windingen, of de top, of beide vaak beschadigd om het dier uit de schelp te kunnen halen. Bij kleinere soorten is het dier blijkbaar met een haakje uit de schelp getrokken.

Men mag aannemen dat de corrosie, waarvan veel der onderzochte schelpen sporen vertonen, door de wortels van de vegetatie die Goengoeng Mendong bedekt is veroorzaakt.

Geciteerde literatuur

- Gerth, H., 1923. Die Anthozoenfauna des Jungtertiärs von Borneo. Samml. Geol. Reichsmus. Leiden, (1), vol. 10, pp. 37—136, 1 fig., 9 pln.
Icke, H. & K. Martin, 1907. Over tertiaire en kwartaire vormingen van het eiland Nias. Samml. Geol. Reichmus. Leiden, (1), vol. 8, pp. 204—252, pl. 14—18.